

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.3>*О. В. Бурдейна*

ПОГЛЯД НА ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Постановка проблеми. Перспектива членства України в Європейському Союзі, яка набула цілком реалістичних рис після отримання нашої державою в 2022 році статусу країни-кандидата на членство в ЄС, стала викликом для політики країни, зокрема, і в сфері державної служби на предмет її спроможності і професійного розвитку, а також ефективної реалізації державної політики європейської інтеграції. Адже, як влучно зазначив О. Акімов: «Вплив інтеграційних процесів зумовлює адаптацію державного службовця, як члена суспільства й формальної соціальної групи (службовці) до нових умов роботи, схиляє до засвоєння проєвропейських норм, цінностей і соціальних ролей, наприклад «європейського чиновника» [1, с.36]. Відтак, аналіз правового статусу такого чиновника – державного службовця в країнах Європейського співтовариства є першочерговою метою для дієвих кроків в напрямку адаптації законодавства України до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження державної служби зарубіжних країн здійснювали такі вчені, як Ю.Д. Полянський, Т.І. Гуменюк, А.Ю. Коротких, М.С. Небеська. Щодо правового статусу державного службовця в органах судової влади країн ЄС то саме А.О. Малихіна, Р.Л. Сопільник, А.М. Макаровець вивчали більш детальніше це питання. Водночас у працях вказаних науковців правам та обов'язкам осіб, які перебувають на державній службі в апаратах судів європейських країн, як можливості запозичення досвіду кризь призму статусу України як кандидата у члени ЄС, не приділялася належна увага.

Метою статті є узагальнення особливостей правового статусу державного службовця в органах судової влади в країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Окреслення зарубіжного досвіду правового статусу державного службовця органів судової влади європейських країн неможливо здійснити без аналізу статусу державного службовця в органах державної влади загалом.

Права державного службовця Литовської Республіки регулюються Законом «Про публічну службу» від 29 червня 2018 року № XIII-1370. Згідно даного законодавчого акту публічні службовці мають права на кар'єру у публічній службі відповідно до своєї кваліфікації; отримання зарплати, встановленої законами та іншими правовими актами; навчання згідно процедурою, передбаченою Законом, з фінансуванням з державного та муніципального бюджету; відпустку; державну соціальну страхову пенсію, соціальні та інші гарантії; страйк, членство у профспілці, організаціях та об'єднаннях, а також на членство у політичних партіях та організаціях та на участь у політичній діяльності у позаслужбовий час [2].

Зауважуємо на широті та повноті прав державних службовців Литви, гаданих їм відповідним законом (зокрема, можливості брати участь у страйках та політичних партіях).

Щодо правового статусу державного службовця в Республіці Польща, то варто зазначити, що правовою основою цього статусу є Закон «Про цивільну службу» від 21.11.2008 № 227 [3]. Державна служба у Польщі є фактично урядовою адміністрацією, що працює при міністерських і центральних офісах на національному рівні та воеводських офісах на місцевому рівні. У Польщі розрізняють державних службовців і державних працівників. Державного працівника наймають за трудовим договором відповідно до принципів законодавства у сфері праці. Державного службовця призначають за трудовим договором відповідно до принципів законодавства у сфері. Усі позиції державної служби за рангом поділяються на старші та молодші [4].

Л.В. Апанаскович узагальнює такі основні права державних службовців в Республіці Польща: винагорода на цивільній службі визначається із застосуванням показників базової суми, величина якої встановлюється відповідно до особливих засад, визначених бюджетним законом; службовець цивільної служби може отримати черговий службовий ступінь; членам корпусу цивільної служби належить додаткова річна винагорода на основі, визначеній окремими правилами; член корпусу цивільної служби бере участь у навчаннях, які розцінюються як виконання ним службових обов'язків [5, с. 48].

Водночас, зауважуємо, що вищенаведені права сфокусовані за трудовим критерієм та соціальною сферою їх реалізації.

До слова, державна служба в Польщі пройшла ґрунтовний період змін та реформ, починаючи з 1998 року. Найважливішими позитивними змінами в органах публічної влади Польщі, за період реформ є: якісні зміни у відносинах між політикою та адміністрацією (виділення політичних посад державних службовців); впровадження домінування територіального принципу над галузевим (децентралізація процесу прийняття рішень, завдань та коштів, обмеження розмірів державного апарату); детальне регламентування процесу прийняття рішень; збільшення прозорості та відкритості у діяльності органів влади різних рівнів; перехід від кількісних до якісних критеріїв оцінки діяльності органів виконавчої влади; запровадження у процес прийняття управлінських рішень механізмів суспільного діалогу; створення гарантій належної поведінки чиновників; розроблення технічного завдання та управління проектами, спрямованих на модернізацію та удосконалення діяльності апарату органів державної влади; ведення реєстру державних та адміністративних послуг [6, с.47].

А. Ю. Коротких, аналізуючи публічну службу в Іспанії, дійшов висновку, що на відміну від інших західних країн, в Королівстві Іспанія найчастіше вживаються поняття «публічна адміністрація» та «публічний службовець», що, на думку науковця, зумовлено концептуальним підходом до розуміння таких службовців. Адже в Іспанії державний службовець – це не просто найнята державою особа, а, перш за все, це та державна особа, що уособлює і державу, і того, хто їй служить.

Обов'язки державних службовців в Королівстві Іспанія викладені в Законі «Основний звід правил про публічних службовців» від 12 квітня 2007 року. Згідно

даного законодавчого акту, державні службовці мають виконувати завдання, що поставлені перед ними з особливою ретельністю; у своїй діяльності повинні також забезпечувати публічні інтереси не тільки з дотриманням Конституції Королівства, а й законодавства загалом. Принципами державної служби у цій країні визнаються такі, як: чесність, конфіденційність, нейтральність, об'єктивність, неупередженість, доступність до спілкування з населенням, повага, гендерна рівність [7, с. 119-120].

Права державних службовців Чеської Республіки викладені у досить ємнісному за назвою Законі – «Про службу державних службовців в адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників адміністративних установ». Відповідно до даного нормативно – правового акту державні службовці Чехії мають право на: зарплату та підвищення зарплати відповідно до Закону; створення умов для належного виконання служби; забезпечення текстами правових положень, міжнародних угод, професійною літературою в належному обсязі; покращення своєї освіти; відмову від виконання службового завдання, яке повинно виконуватися особисто вищим посадовцем відповідно до спеціального правового становища, службових правил чи наказу; відстоювання своїх прав, що впливають із службових відносин, правовими засобами [8, с. 269-388].

Особливість правового статусу державних службовців Федеративної Республіки Німеччина (надалі - ФРН) проявляється в тому, що законодавство цієї країни класифікує державних службовців на дві великі групи: чиновників і осіб найманої праці (службовців і робітників).

Умови прийняття та проходження служби чиновників визначається призначенням, а для службовців – основане на договорі приватного права. Водночас, права і обов'язки, як чиновників, так і робітників регулюються законодавством про державну службу – Федеральним законом «Про чиновників» [9, с. 49].

Також у ФРН існують категорії чиновників, які наділені особливими повноваженнями, володіють специфічним правовим і політичним статусом, так звані політичні чиновники. Сутність їх статусу полягає у тому, що разом з урядом або окремим міністром приходять і йдуть зі своїх постів найбільш близькі до його політичної програми співробітники адміністрації.

Поряд з політичними чиновниками, у ФРН існує особлива група – почесні чиновники. Це ті особи, які мають цивільну професію та призначаються на посаду без оплати і права претендувати на особливе соціальне забезпечення. Зокрема, до цієї групи відносять судових засідателів, присяжних засідателів та виборних консулів [10, с. 80].

Щодо працівників апарату суду, то, як і у ФРН, так і у Австрії, вони поділяються на:

- тих працівників апарату суду, які в передбачених законом випадках виконують функції судді (не є асистентами судді, а безпосередньо здійснюють правосуддя, передусім у безспірних правовідносинах, вирішення питань щодо встановлення опіки та піклування, затвердження заповіту судом, ведення земельних кадастрів, комерційних реєстрів, реєстрів морських та повітряних судів, видачі ордерів

на арешт, наказів про приведення у виконання вироків, не пов'язаних з позбавленням волі тощо);

- працівники апарату суду, які не мають повноважень судді та здійснюють допоміжні функції (узагальнюють законодавство та судову практику, готують проекти судових рішень);

- працівники апарату суду, відповідальні за адміністративні питання (працівники фінансового відділу, відділу інформаційних технологій, працівники канцелярії суду);

- технічний персонал (технічне оснащення суду, охоронці, прибиральники тощо);

- інші працівники апарату суду, які не увійшли до зазначених вище груп [10].

Звертаємо увагу, що у ФРН та Австрії, як і в Україні, не всі працівники апарату суду однозначно перебувають на посадах державної служби, що підкреслює критерії розмежування повноважень працівників суто технічного характеру від повноважень, безпосередньо пов'язаних з виконанням завдань і функцій федерального органу відповідної землі.

Протилежна ситуація спостерігається в органах судової влади Франції, де всі без винятку працівники апарату суду є державними службовцями та згруповані на два види посад: головний секретар суду та секретарі суду.

Повноваження головного секретаря суду полягають у реалізації кадрової політики, управління господарством, плануванні бюджету суду, організації навчання працівників секретаріату, забезпечення його виконання, зберігання рішень, реєстрів, архівів. На відміну, від головного секретаря суду, обов'язки секретарів суду безпосередньо пов'язані із забезпечення організаційного процесу відправлення правосуддя, як то реєстрація справ, ведення протоколів судових засідань, повідомлення сторін про час та дату розгляду справи, складання проектів судових рішень [11, с. 19].

Висновки. Таким чином, за результатами системного аналізу правового статусу державного службовця низки європейських країн, як в органах державної влади загалом, так і органів судової влади зокрема, спостерігається диференціація у наданих правах та покладених обов'язках представників державної служби в залежності від країни та рівня ефективності проведених у ній реформ у сфері законодавства про державну службу. Врахування Україною зарубіжного досвіду, імплементація нормативних елементів функціонування державної служби європейських країн у вітчизняне законодавство слугуватиме запорукою успішної євроінтеграції нашої держави у європейський соціально – економічний простір.

Література

1. Акімов О.О. Професійна діяльність державних службовців в умовах євроінтеграції України: питання формування психологічної готовності: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 176 с.

2. Про публічну службу: Закон Литовської Республіки від 29 червня 2018 року № XIII-1370. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cad5a783834211e89188e16a6495e98c>

3. Права та обов'язки державних службовців / Міжнародна практика. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Rla5drLM8UUx9c3oDniGBQP4jLEJl7R4/view>

4. *Державна служба* в країнах ЄС. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно – дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <https://euinfocenter.rada.gov.ua/documents/Request/72654.html?search=%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%D1%85%20%D1%94%D1%81>

5. Апанаскович Л.В. Перспективні напрями запровадження в Україні зарубіжного досвіду захисту трудових прав державних службовців. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 3. С. 45-49.

6. Гуменюк Т.І. Зарубіжний досвід організації та функціонування державної служби. *Науково - інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 8(21) С. 43-51.

7. Коротких А.Ю. Досвід врегулювання юридичної відповідальності державних службовців за трудовим законодавством Іспанії. *Фінанси і право*. 2015. № 4 С. 119-122.

8. Про службу державних службовців у адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників адміністративних установ : Закон Чехії. *Публічна служба*. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимощука, А.М. Школика. Київ: Конус-Ю, 2007. 735 с.

9. Небеська М.С. Правовий статус державних службовців у Федеративній Республіці Німеччині: досвід для України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 79-81.

10. Макаровець А. М. Адміністративно – правовий статус апарату суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 (081) / Універс. суч. знань. Сумськ. держ. універ. Суми, 2018. 216 с.

11. Малихіна А.О. Зарубіжний досвід організації та правового забезпечення роботи апарату суду. *Юрист України*. 2014. № 2 (27). С. 18-24.

Анотація

Бурдейна О. В. Погляд на правовий статус державного службовця органів судової влади крізь призму європейського законодавства. – Стаття.

У статті проаналізовано європейський досвід статусу державних службовців органів державної влади загалом та органів судової влади зокрема. Метою статті є узагальнення особливостей правового статусу державного службовця в органах судової влади в країнах Європейського Союзу. Досліджено права та обов'язки осіб, які обіймають посади державної служби Республіки Польща. Визначено, що у Польщі розрізняють державних службовців і державних працівників. Державного працівника наймають за трудовим договором відповідно до принципів законодавства у сфері праці. Державного службовця призначають за трудовим договором відповідно до принципів законодавства у сфері. Охарактеризовано правовий статус державних службовців Королівства Іспанія. Досліджено, що в Іспанії державний службовець – це не просто найнята державою особа, а, перш за все, це та державна особа, що уособлює і державу, і того, хто їй служить. Проаналізовано статус осіб, які займають посади державної служби в Чеській Республіці. Встановлено, що правове регулювання статусу у цій країні «Про службу державних службовців в адміністративних установах і про винагороду державних службовців та інших працівників адміністративних установ». Здійснено порівняльний аналіз правового статусу державних службовців органів судової влади Федеративної Республіки Німеччина, Франції, Австрії та України. Зауважено, що усі працівники апарату суду Франції є державними службовцями, на відміну від таких працівників в Україні. Водночас, наголошено, що у Федеративній Республіці Німеччина та Австрії, як і в Україні, не всі працівники апарату суду однозначно перебувають на посадах державної служби, що підкреслює критерії розмежування повноважень працівників суто технічного характеру від повноважень, безпосередньо пов'язаних з виконанням завдань і функцій федерального органу відповідної землі. Здійснено висновок, що імплементація нормативних елементів функціонування державної служби європейських країн у вітчизняне законодавство слугуватиме запорукою успішної євроінтеграції нашої держави.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, правовий статус, судова влада, євроінтеграція, законодавство Європейського Союзу.

Summary

Burdeina O. V. A look at the legal status of a civil servant of the judicial bodies through the prism of European legislation. – Article.

The article analyzes the European experience of the status of civil servants of state authorities in general and judicial authorities in particular. The purpose of the article is to generalize the peculiarities of the legal status of a civil servant in judicial authorities in the countries of the European Union. The rights and obligations of persons holding public service positions in the Republic of Poland have been studied. It was determined that in Poland a distinction is made between civil servants and public employees. A public employee is hired under an employment contract in accordance with the principles of labor legislation. A civil servant is appointed under an employment contract in accordance with the principles of legislation in the field. The legal status of civil servants of the Kingdom of Spain is characterized. It has been studied that in Spain a public servant is not just a person employed by the state, but, above all, it is a public person who represents both the state and the person who serves it. The status of persons holding civil service positions in the Czech Republic is analyzed. It has been established that the legal regulation of the status in this country is "On the service of civil servants in administrative institutions and on the remuneration of civil servants and other employees of administrative institutions". A comparative analysis of the legal status of civil servants of the judicial authorities of the Federal Republic of Germany, France, Austria and Ukraine was carried out. It is noted that all employees of the French court apparatus are civil servants, unlike such employees in Ukraine. At the same time, it was emphasized that in the Federal Republic of Germany and Austria, as well as in Ukraine, not all employees of the court apparatus are unequivocally in civil service positions, which emphasizes the criteria for distinguishing the powers of employees of a purely technical nature from the powers directly related to the performance of tasks and functions federal body of the respective land. It was concluded that the implementation of normative elements of the functioning of the civil service of European countries into the domestic legislation will serve as a guarantee of successful European integration of our country.

Key words: civil service, admission to civil service, completion of civil service, judicial power, competitive procedure, personnel reserve, war state.